

5.4. Drie jaar MUS, de eerste indexen beschikbaar

Jan Schoppers

MUS (Meetnet Urbane Soorten) loopt nu drie jaar en het lijkt erop dat we bouwen aan een solide meetnet voor stadsvogels. Het is een laagdrempelige, populaire telling met veel nieuwe deelnemers waaronder een hoog aandeel vrouwelijke waarnemers. Het stedelijk gebied is blijikbaar voor de laatste groep een aantrekkelijke habitat om te tellen. Bijna een kwart is vrouw, terwijl dat in alle tellingen van SOVON samen 12% is (Penninkhof 2010).

We zitten met deze telling op de goede weg om betrouwbare gegevens te verzamelen in een tot voor kort onderbemonsterde habitat. In deze bijdrage een overzicht van drie jaar tellen, de gebruiksmogelijkheden en een vooruitblik op het nieuwe seizoen.

Pluszen en minnen

In de afgelopen drie jaar zijn er jaarlijks 280.000-300.000 vogels ingevoerd in MUS, afkomstig uit 455-490 postcodegebieden (ieder 8-12 telpunten). In 2009 bedroeg het aantal vogels voor de eerste, tweede en derde telronde resp. 96.000 (452 gebieden), 103.800 (433) en 100.400 (416). Dit stevige fundament biedt ons de kans om voor de eerste drie jaar indexen te berekenen, die inzicht geven in de omvang van jaarlijkse fluctuaties van de algemenere stadsvogels. In tabel 5.3 zijn deze voor een selectie van 35 soorten weergegeven.

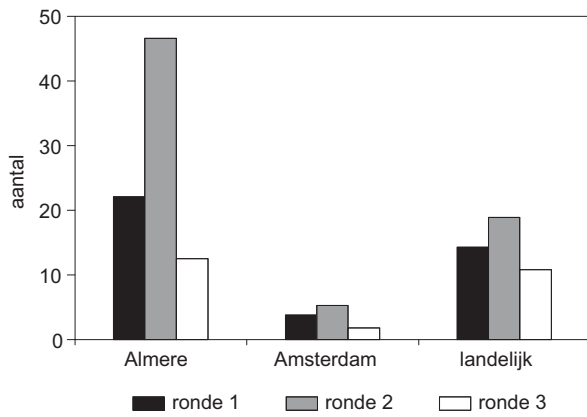
Onder de soorten die gedurende de drie onderzoeksjaren lijken te zijn toegenomen, bevinden zich opvallend veel watervogels. De Canadese en Grauwe Gans nemen landelijk toe als broedvogel en dat zien we ook terug in het stedelijk milieu. Verrassend is de gesuggereerde toename van een aantal huizenbroeders zoals Gierzwaluw, Kauw en Huismus. Het is vanwege de korte looptijd van het project onduidelijk in hoeverre het echt om trends gaat. Verheugend is wel dat MUS blijikbaar voldoende data genereert om indexen te destilleren van notoir lastig te tellen soorten als de Gierzwaluw: de invloed van toevalsfactoren lijkt in ieder geval niet dermate groot dat de indexen 'alle kanten op flapperen'. De interpretatie van deze gegevens is echter lastig, aangezien het om rondvliegende vogels gaat, een mengelmoes van broedvogels en niet-broedvogels. De Huismus leek het in 2009 wat beter te doen dan in beide voorgaande jaren en had blijikbaar weinig last van de regionaal koude winter van 2008/09. Een afname in 2009 ten opzichte van 2008 was er wel bij Torenvalk, Houtduif, Waterhoen, IJsvogel, Winterkoning, Tjiftjaf en Staartmees. Vooral Waterhoen, IJsvogel en Winterkoning laten vaak een dip zien na een echte winter. Bij de Torenvalk speelt beslist ook de slechte veldmuizenstand mee. Verrassend genoeg laat ook de Merel een afname zien, onze verreweg algemeenste stadsvogel. Verder een duidelijke afname bij de zomervogels Tuinfluiter en Zomertortel.

Tabel 5.3. Indexen en trends van 35 broedvogels in stedelijk gebied in 2007-09. Verklaring: ++ sterke (>5%) toename, + matige (<5%) toename, 0 stabiel, - matige (<5%) afname en - sterke (>5%) afname. Omdat het slechts om drie jaar gaat hebben de trends voornamelijk beperkte zeggingskracht. / Indices of 35 breeding bird species of urban habitat in 2007-09 and indication of trend.

Soort	Trend	2007	2008	2009
Canadese Gans	++	100	122	262
Holenduif	++	100	116	138
Halsbandparkiet	++	100	126	163
Gierzwaluw	++	100	90	118
Kauw	++	100	120	126
Grauwe Gans	+	100	118	139
Wilde Eend	+	100	103	108
Torenvalk	+	100	206	152
Waterhoen	+	100	122	113
Meerkoet	+	100	102	110
Scholekster	+	100	120	120
Turkse Tortel	+	100	101	107
Zwartkop	+	100	102	112
Boomklever	+	100	113	123
Boomkruiper	+	100	108	117
Huisemus	+	100	96	108
Groenling	+	100	109	111
Houtduif	0	100	107	101
Winterkoning	0	100	108	101
Heggenmus	0	100	98	103
Tjiftjaf	0	100	108	96
Pimpelmees	0	100	103	102
Koolmees	0	100	100	100
Ekster	0	100	100	104
Zwarte Kraai	0	100	93	96
Vink	0	100	95	97
IJsvogel	-	100	126	49
Roodborst	-	100	93	91
Merel	-	100	96	94
Tuinfluiter	-	100	104	83
Staatmees	-	100	103	74
Ringmus	-	100	64	74
Zomertortel	--	100	60	38
Zanglijster	--	100	94	84
Spreeuw	--	100	74	68

Huisemus uitgelicht

Elke MUS-teller kan na inloggen op www.sovon.nl via MUS/Verspreiding de kaartjes per soort bekijken en ook inzoomen op stad of regio. Wat direct opvalt bij de Huismus is dat de aantallen in de oostelijke helft (zandgronden) duidelijk hoger zijn dan in het westen van Nederland (figuur 5.13). Ook uit Oostelijk en Zuidelijk Flevoland zijn hoge aantallen doorgegeven. Wanneer we inzoomen op de regio Amsterdam en Almere ontstaat een opvallend beeld.

Figuur 5.13. Gemiddeld aantal Huismussen per ronde in Almere (940), Amsterdam (162) en landelijk (19.136) in 2009. Tussen haakjes het aantal Huismussen. Maximaal aantal geteld postcodegebieden resp. 12, 16 en 452. / Mean number of House Sparrows during three special visits in the cities of Almere and Amsterdam, and in urban areas nationwide.

In het centrale stedelijke deel van Amsterdam zijn weinig of geen Huismussen geteld. De hoogste aantallen komen voor in relatief groene buitenwijken zoals Zeevang in het Oostelijke Havengebied. Blijkbaar is hier voldoende broedgelegenheid, en bovendien is de afstand tot het buitengebied daar ook veel kleiner (voedsel!) dan in hartje Amsterdam.

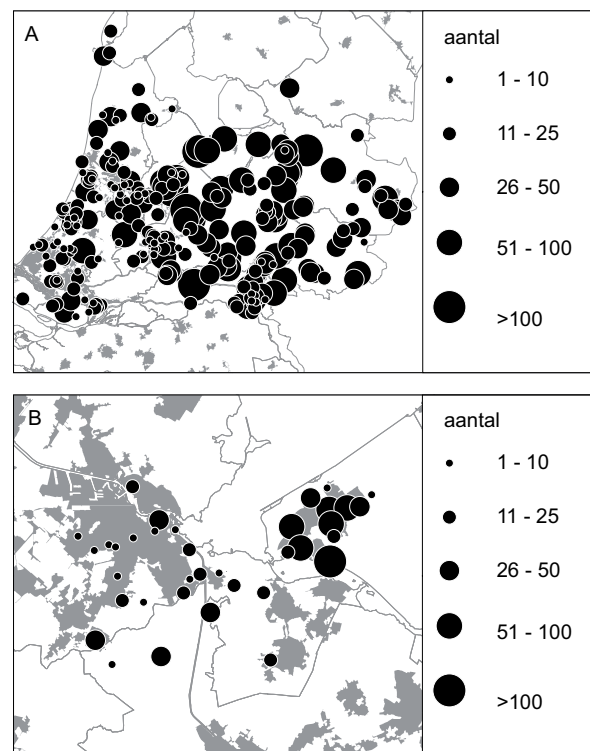
Totaal anders is de situatie in Almere, waar op alle routes veel meer Huismussen zijn gezien dan in Amsterdam. Figuur 5.14 laat dat zien, waarbij ter vergelijking ook de landelijke situatie (incl. kleinere steden en dorpen) is weergegeven. De aantallen bij de eerste en tweede telling zijn in Almere bijna 6 en 9 maal hoger dan in Amsterdam. Ook de toename tussen de eerste en tweede is in Almere groter dan in Amsterdam, resp. 2,1 en 1,5 maal. Vanaf het begin van de tweede ronde vliegen de eerste jonge Huismussen uit; het zou dus kunnen dat de reproductie in Almere beter is. Het aantal getelde postcodegebieden is in Amsterdam iets hoger dan in Almere; maar als we dat afzetten tegen het totaal aantal postcodegebieden (resp. 78 en 35) dan is de teldekking in Amsterdam (21%) lager dan in Almere (34%). Voor eenzelfde aandeel moeten er in de hoofdstad nog 10 postcodegebieden bij komen.

Oorzaken

Wanneer we beide steden vergelijken met het landelijke beeld dan is het duidelijk dat de situatie in Amsterdam voor de Huismus niet rooskleurig is. Melchers (2007) constateerde een achteruitgang van 40.000 paren in 1995 naar 5400 in 2005-06. Vermoedelijk gaat de soort in de binnenstad verdwijnen. Als oorzaken worden genoemd het ontbreken van jaarrond groenblijvende

struiken en bomen (dekking), nestgelegenheid en foerageergebied (met een constant voedselaanbod op korte afstand van de broedplaats). Hoopvol zijn de plekken (vooral stadsranden) waar Huismussen relatief talrijk zijn en waar gebruik gemaakt wordt van speciale huismusnestkasten. Hier wordt het hele jaar bijgevoerd en is voldoende dekking aanwezig.

De situatie in Almere is het tegenovergestelde van de hoofdstad. De gemiddelde dichtheden zijn hier hoog (zelfs hoger dan landelijk). Almere is een jonge stad (vanaf jaren tachtig) met relatief veel groen. De overheersende laagbouw is blijkbaar geschikt als broedplaats. Er wordt vermoed dat de vogels daar vooral in spouwmuren en minder onder dakpannen nestelen en daarnaast grotere gebouwen gebruiken (T. Eggenhuizen & T. Kalkman). Veel vogels en ook de Huismus nemen toe in Almere, zo blijkt ook uit de tuinvogeltelling in de winter, die al bijna 20 jaar wordt georganiseerd (Kalkman 2010, T. Kalkman). De algemeen heersende indruk dat nieuwbouw weinig geschikt is voor veel stadsvogels, wordt in Almere in ieder geval voor de Huismus ontkracht. Voldoende stof om daar via MUS verder in te duiken.

Figuur 5.14. Verspreiding van de Huismus in Midden-Nedeland en in de regio Amsterdam/Almere in 2009. De stipgrootte is een maat voor het aantal Huismussen per postcodegebied. / Distribution of House Sparrow in urban plots in the central Netherlands and in the Amsterdam/Almere regions.